

El matrimoni

Isabel Miralles González
Encarna Roca Trias

Revisió a càrrec de
Esther Farnós Amorós

PID_00237374

Temps mínim previst de lectura i comprensió: **2 hores**

Índex

Introducció.....	5
Objectius.....	6
1. El sistema matrimonial.....	7
2. La promesa de contreure matrimoni.....	8
3. La capacitat per a contreure matrimoni.....	9
3.1. Capacitat, prohibicions, impediments	9
4. La celebració del matrimoni.....	12
4.1. Consentiment matrimonial	12
4.2. La forma de prestació del consentiment	14
5. La inscripció del matrimoni en el Registre Civil.....	17
6. Modalitats de les dues formes de matrimoni.....	18
7. Matrimoni d'espanyols a l'estranger i reconeixement de matrimonis estrangers.....	20
Resum.....	21
Activitats.....	23
Exercicis d'autoavaluació.....	23
Solucionari.....	25
Glossari.....	26
Bibliografia.....	27

Introducció

En aquest mòdul, dedicat al matrimoni, s'estudiarà el sistema matrimonial espanyol, amb independència de la forma de celebració que les parts hagin triat (civil o religiosa i, en aquest darrer cas, amb independència de la religió que professin, sempre que sigui una de les religions reconegudes). Es posarà especial atenció a la capacitat necessària per a emetre un consentiment vàlid, dada que constarà a l'expedient matrimonial previ. També s'analitzarà la inscripció del matrimoni, en funció de la modalitat de matrimoni triat, així com l'efecte d'aquesta inscripció, tant entre les parts com davant de tercers.

Objectius

L'objectiu bàsic del mòdul és l'estudi del matrimoni com a institució civil.

És per això que ens centrarem en el següent:

1. Concretar què s'entén per sistema matrimonial.
2. Distingir perfectament entre sistema i classes o formes de matrimoni.
3. Superat això, i a l'hora de concretar les classes de matrimoni, constatar que el sistema que regeix a Espanya és el del matrimoni únic amb pluralitat de formes.
4. Concretar els efectes que produeix la promesa de matrimoni en l'àmbit personal i patrimonial.
5. Definir què és el matrimoni, i qui i quan el pot contraure. Per tant, és imprescindible conèixer els supòsits que impliquen prohibició absoluta de contraure matrimoni, així com els impediments i les prohibicions de contraure determinats matrimonis.
6. Concretar els passos que determina la llei per a la celebració del matrimoni i, en particular, l'expedient matrimonial.
7. Determinar les persones que estan autoritzades a rebre el consentiment matrimonial.
8. Conèixer la forma en què es presta el consentiment matrimonial, concretant els requisits per a la seva eficàcia.
9. Conèixer els efectes de la inscripció del matrimoni tant entre els contraents com en relació a tercers.
10. Conèixer les diferents modalitats, tant civils com religioses, que s'admeten en el nostre ordenament, ja sigui el matrimoni celebrat entre espanyols o estrangers.

1. El sistema matrimonial

S'anomena *sistema matrimonial* el sistema per mitjà del qual l'Estat determina les formes de matrimoni vàlides que poden produir efectes.

El dret espanyol estableix un sistema matrimonial únic, amb una pluralitat de formes. Es pot triar la forma civil i una de les religioses en els termes admesos a la legislació de l'Estat, d'acord amb els articles 49 i 61 CC. Per tant, d'acord amb el que s'estableix a l'article 32.2 CE, l'Estat és competent per a determinar el sistema matrimonial, que ha de ser únic per a tots els espanyols (art. 149.1.8 CE). La unitat del sistema comporta que qualsevol matrimoni celebrat en les formes admeses per l'Estat a l'article 49 CC produeixi els mateixos efectes. Això té les conseqüències principals en relació amb les causes i el procediment de dissolució, com també amb els efectes del matrimoni.

El sistema matrimonial espanyol admet dues formes de matrimoni:

- 1) El *celebrat en forma civil*, previst a l'article 49 CC, les formalitats del qual apareixen regulades als articles 51-58 CC. Se celebra davant del jutge de pau, alcalde, regidor, secretari judicial, notari o funcionari.
- 2) El *celebrat en forma religiosa*, previst a l'article 49.2 CC i desenvolupat als articles 59 i 60 CC. Requereix que la confessió religiosa estigui reconeguda per l'Estat i que la seva forma matrimonial estigui admesa al conveni corresponent.

D'aquesta manera, s'instaura un sistema matrimonial únic, amb pluralitat de formes. El seu contingut el regula la legislació estatal, d'acord amb el que disposa l'article 61 CC.

2. La promesa de contreure matrimoni

D'acord amb l'article 45 CC, només hi ha matrimoni quan s'ha prestat el consentiment matrimonial corresponent. Per tant, no tenen força vinculant els possibles acords a què hagin pogut arribar els futurs cònjuges.

Per aquesta raó, l'article 42 CC estableix la no-vinculació de la promesa de contreure matrimoni, de manera que si en ús de la llibertat de contreure o no matrimoni un dels futurs contraents decideix incomplir la promesa, no hi ha més conseqüències que el rescabament dels danys causats per l'incompliment, que es converteix en una indemnització pels danys i perjudicis si s'han fet despeses en consideració al matrimoni projectat¹.

⁽¹⁾Article 43 CC.

L'acció d'indemnització inclou només les despeses realitzades després de la promesa del futur matrimoni, sempre que hi hagi hagut perjudici a la part que els reclama, amb la qual cosa els danys morals queden exclosos². L'acció caduca un any després que s'hagi produït la negativa³.

⁽²⁾Vegeu la STS de 16 de desembre de 1996.

⁽³⁾Article 43 CC.

3. La capacitat per a contreure matrimoni

L'article 32.2 CE exigeix que l'Estat determini els requisits per a contreure matrimoni. De tota manera, la llibertat de contreure matrimoni no es pot limitar de manera que s'impedeixi l'exercici del dret. Per això, s'ha de tenir en compte que no es poden imposar restriccions que estiguin prohibides per la Constitució, com la raça o la religió i, després de la reforma introduïda per la Llei 13/2005, d'1 de juliol, tampoc per raó de sexe. En definitiva, s'han de regular les condicions per a l'exercici del dret d'acord amb les circumstàncies següents:

- 1) L'aptitud general per a contreure matrimoni. Té la consideració de requisit previ, de manera que si no es dóna, ens trobem davant d'un defecte que impedirà que s'iniciï l'expedient matrimonial.
- 2) El segon requisit es refereix a l'acte de la celebració del matrimoni, i consisteix en la necessitat que hi hagi consentiment.

3.1. Capacitat, prohibicions, impediments

La regulació dels requisits per a contreure matrimoni és als articles 46 i 47 CC. El primer es refereix a la que es pot anomenar *aptitud absoluta per a contreure matrimoni*, de manera que els menors de 18 anys no emancipats i els que estiguin casats prèviament i el seu matrimoni no hagi estat dissolt, no es podran casar amb ningú.

L'article 47 CC estableix una *aptitud relativa*, de manera que els que són plenament capaços per contreure matrimoni, d'acord amb l'article 46 CC, no ho poden fer amb una altra persona determinada pel parentiu que els lliga o per haver estat condemnats per la mort del cònjuge de qualsevol d'ells.

La doctrina tradicional es refereix als impediments, en el sentit que hi ha determinats obstacles legals que *impedeixen* la validesa del matrimoni. Aquesta terminologia tradicional, heretada del dret canònic, no és la que s'utilitza al Codi civil, que en l'article 56 CC parla de *requisits*, encara que sí que es recull al Reglament del Registre Civil⁴.

⁽⁴⁾Article 240.3 RRC.

- 1) **L'edat.** Poden contreure matrimoni els més grans de 18 anys i els menors d'aquesta edat que estiguin emancipats, d'acord amb el que estableix l'article 46.1 CC.

L'article 48 CC, en la redacció que li dóna la disposició final primera, número 2, de la Llei 15/2015, de 2 de juliol, de jurisdicció voluntària, ja no preveu la dispensa de l'impediment d'edat per als majors de 14 anys i menors de 16. D'acord amb els articles 314 i seg. CC en la redacció donada per aquesta llei

l'emancipació es podrà donar, a partir dels 16 anys, per les causes especificades en aquests preceptes, entre les quals ja no figura la del matrimoni del menor d'edat. Aquesta modificació legislativa afecta, indirectament, la referència de l'article 211-7.2n. CCCat a l'emancipació per matrimoni.

El requisit de l'edat ha de concórrer en cadascun dels futurs cònjuges.

2) Parentiu. Està prohibit el matrimoni als parents per consanguinitat en la línia recta (pares, fills, etc.), d'acord amb el que estableix l'article 47.1 CC. També inclou el parentiu derivat de filiació matrimonial, la no matrimonial i l'adoptiva.

També està prohibit el matrimoni als parents en la línia col·lateral per consanguinitat fins al tercer grau, és a dir, entre oncles, germans i nebots.

No obstant, el jutge pot autoritzar, amb causa justa, el matrimoni de parents dins del tercer grau de consanguinitat⁵, és a dir, entre tiet/a i nebot/da.

⁽⁵⁾Article 48.2 CC.

També es prohibeix el matrimoni entre parents per adopció. Encara que hagi desaparegut el parentiu civil entre l'adoptat i la seva família natural, es manté la prohibició de contreure matrimoni entre l'adoptat i els seus parents naturals, d'acord amb el que disposen els articles 47 i 178 CC.

3) Vincle previ (existència d'un matrimoni anterior no dissolt). El matrimoni està prohibit als qui ja estan casats ja que el Codi penal (art. 217) castiga amb pena de presó la bigàmia i la poligàmia. En conseqüència, d'acord amb l'article 46.2 CC, ens trobem davant d'una causa d'inhabilitat absoluta, que no pot ser mai objecte de dispensa. El matrimoni anterior, que impedeix el nou, té plens efectes pel fet d'haver-se contret vàlidament, independentment de la forma. Mentre que no sigui declarada la nul·litat del matrimoni anterior, el posterior està afectat per la concurrència de la prohibició.

El jutge no pot autoritzar un nou matrimoni quan li consti que l'anterior encara no ha estat dissolt, tenint en compte que la declaració de nul·litat posterior del matrimoni anterior no convalida la del segon matrimoni.

4) Crim. No poden contreure matrimoni entre ells els qui hagin estat condemnats com a autors o còmplices de la mort intencional del cònjuge de qualsevol d'ells. S'exigeix la condemna penal per qualsevol delictes dels previstos al Codi Penal: homicidi, assassinat, etc. No obstant això, el jutge pot autoritzar el matrimoni quan hi hagi causa justa i a petició de l'interessat (art. 48 CC).

Un cop en vigor la Llei 13/2005, d'1 de juliol, que modifica el Codi civil en matèria de dret a contreure matrimoni, quedà reconeguda la possibilitat que "el matrimoni sigui celebrat entre persones del mateix o diferent sexe, amb plenitud i igualtat de drets i obligacions qualsevol quina sigui la composició⁶".

⁽⁶⁾Exposició de motius de la Llei 13/2005.

A aquest efecte l'esmentada Llei 13/2005 ha introduït un segon paràgraf a l'article 44 CC que estableix que "El matrimoni tindrà els mateixos requisits i efectes quan els dos contraents siguin del mateix o de diferent sexe". Amb això desapareix de la regulació vigent l'anomenat "impediment de sexe", segons el qual no podien contreure matrimoni entre elles les persones del mateix sexe i les persones transsexuals que no s'haguessin sotmès a una operació de cirurgia de reassignació i que pretenguessin contreure matrimoni amb una persona del seu mateix sexe de naixement.

4. La celebració del matrimoni

L'article 45.1 CC proclama de forma definitiva que el matrimoni no existeix sense el consentiment matrimonial. Aquest consentiment s'ha d'expressar d'acord amb les formes previstes al Codi civil.

D'aquesta manera, es pot afirmar que ens trobem davant d'un requisit de validesa, l'absència del qual determinarà la nul·litat d'aquell matrimoni en què no concorri⁷.

⁽⁷⁾Article 73, 1r. CC.

El consentiment es requereix en la formació del negoci matrimonial, i s'exclou d'aquest àmbit l'autonomia de la voluntat. El consentiment també es projecta en la determinació del contingut de la relació matrimonial relativa als aspectes patrimonials, en tant que els cònjuges o futurs cònjuges poden escollir el règim econòmic matrimonial (i en defecte de pacte regirà el legal) i celebrar entre si tot tipus de contractes⁸.

⁽⁸⁾Articles 1315 i 1323 CC i article 231-10 CCCat.

4.1. Consentiment matrimonial

El consentiment per a contreure matrimoni s'ha d'expressar en el moment de la celebració. Per tant, totes les circumstàncies que puguin afectar-lo han de ser examinades en aquest moment i no abans o després.

Hi ha circumstàncies que poden afectar el consentiment: les personals, relatives a l'edat o a la malaltia mental, i les que afecten un vici del consentiment.

1) **Circumstàncies personals.** Tal com ja s'ha dit, la manca d'edat actua com a causa que impedeix la validesa del matrimoni.

La malaltia mental no és una causa d'invalidesa matrimonial per ella mateixa, encara que pot impedir que s'entengui que el consentiment es presta vàlidament quan qui es casa no es troba en perfecte ús de les seves capacitats mentals. L'article 56.II CC, en la redacció donada per la Llei 15/2015, de 2 de juliol, de jurisdicció voluntària, amb efectes en aquest punt a partir del 30 de juny de 2017, estableix la necessitat que els futurs contraents acreditin que reuneixen els requisits de capacitat, però afegeix que "si algun dels contraents estigués afectat per deficiències mentals, intel·lectuals o sensorials, s'exigirà pel secretari judicial, notari, encarregat del Registre Civil o funcionari que tramiti l'acta o expedient, dictamen mèdic sobre la seva aptitud per a prestar el consentiment". Per tant, el dret espanyol no prohibeix el matrimoni als malalts mentals: exigeix que se n'acrediti la capacitat per a prestar el consentiment, de ma-

nera que quan el malalt mental estigui incapacitat pot exigir un dictamen mèdic perquè es certifiqui si pot o no contreure aquell matrimoni. El funcionari encarregat de confeccionar l'expedient matrimonial haurà de fer el mateix.

Si l'opinió mèdica és favorable a l'aptitud del malalt mental per a contreure matrimoni, el jutge l'autoritzarà i el matrimoni serà vàlid. Aquesta ha estat la línia aplicada per la Direcció General dels Registres i del Notariat en les seves resolucions d'1 de desembre de 1987 i 18 de març de 1994, ambdues basades en una presumpció favorable al dret a contreure matrimoni.

Si el jutge no exigeix el dictamen mèdic previst a l'article 56 CC, el matrimoni és vàlid, encara que se'n podrà demanar la nul·litat si es prova que no va existir consentiment matrimonial en el moment de la celebració, però no es podrà al·legar mai defecte de forma.

2) Els vicis del consentiment matrimonial. Una persona major d'edat i amb plenes facultats mentals pot contreure matrimoni concorrent vicis del consentiment, que poden tenir com a conseqüència la nul·litat del matrimoni en què es produeixen. Encara que no hi hagi un sistema específic de vicis que afectin el consentiment matrimonial, es pot deduir de la regulació de la nul·litat a l'article 73 CC. Així, el Codi preveu els vicis de l'error i la por greu.

L'error⁹ només es considera vici matrimonial si recau en la persona de l'altre contraent, ja sigui sobre la seva identitat o sobre les qualitats personals que van donar lloc a la prestació del consentiment, sempre que aquestes qualitats fossin determinants en la decisió de contreure matrimoni. Entre aquestes circumstàncies s'inclouen les característiques físiques i psíquiques de l'altre cònjuge, i s'entenen incloses causes com ara les malalties, la condició homosexual de qui contreu un matrimoni heterosexual o la condició heterosexual de qui es casa amb una persona del mateix sexe, l'esterilitat, l'alcoholisme, les toxicomànies, etc. Aquestes circumstàncies han de ser anteriors o contemporànies al matrimoni ja que si són posteriors, podran donar lloc a la separació o al divorci, però no hauran afectat el consentiment¹⁰.

⁽⁹⁾Article 73, 4t. CC.

⁽¹⁰⁾Vegeu, entre d'altres, la STS de 18 de setembre de 1989 i la SAP d'Illes Balears, sec. 4a., de 5 de juny de 2006.

La por o la coacció greus¹¹ inclouen tant la coacció física com la moral, tal com es dedueix de l'article 76.2 CC. Poden provenir de causes externes provocades per l'altre cònjuge o per terceres persones o, fins i tot, de causes físiques que posin en perill la vida.

⁽¹¹⁾Article 73, 5è. CC.

El fenomen de la globalització ha multiplicat els casos dels anomenats *matrimonis de complaença* (celebrats amb el propòsit d'adquirir una determinada nacionalitat), aspecte que incideix directament en el tema del consentiment matrimonial i en la possible nul·litat del matrimoni¹².

⁽¹²⁾Vegeu la Instrucció de la DGRN de 31 de gener de 2006.

4.2. La forma de prestació del consentiment

No hi ha matrimoni sense consentiment, però el matrimoni no és un negoci purament consensual, ja que el consentiment s'ha d'expressar per mitjà de les formes admeses en el sistema matrimonial espanyol: la civil i la religiosa legalment prevista. La forma es requereix *ad solemnitatem*, i ha de coexistir amb els altres elements exigits per a la mateixa existència del matrimoni.

Cada procediment té establertes unes formalitats determinades:

1) **Matrimoni en forma civil.** A partir del 30 de juny de 2017, d'acord amb l'article 51.1 CC, en la redacció donada per la Llei 15/2015, de 2 de juliol, de jurisdicció voluntària, seran competents per a constatar el compliment dels requisits de capacitat d'ambdós contraents i la inexistència d'impediments o la seva dispensa, com també qualsevol tipus d'obstacles per contreure matrimoni, el secretari judicial, el notari o l'encarregat del Registre Civil del lloc de domicili de qualsevol dels dos contraents. També és competent el funcionari diplomàtic o consular encarregat del Registre Civil si residissin a l'estranger.

El tràmit per a arribar a la celebració s'anomena *expedient matrimonial*, que s'inicia amb la presentació d'un escrit de qualsevol dels futurs cònjuges al Registre Civil. A l'escrit ha de constar la identitat dels contraents, la dels anteriors cònjuges de cadascun d'ells, si n'hi hagués, la declaració que no hi ha cap impediment per al matrimoni, el jutge o funcionari competent per a la celebració i el municipi on ha viscut els últims dos anys. D'acord amb la Instrucció de 26 de gener de 1995 sobre autorització del matrimoni civil per part dels alcaldes, les corporacions municipals no tenen competència per a instruir l'expedient previ, que, en tot cas, ha de ser tramitat pel jutge encarregat del Registre Civil.

A continuació, es publicaran edictes i proclames, amb la finalitat de fer-ho conèixer als interessats i evitar que hi hagi algun obstacle per al matrimoni projectat. D'acord amb els articles 243-244 RRC, en municipis de més de 25.000 habitants, aquest tràmit se substituirà per l'audiència de, com a mínim, un parent, amic o persona propera d'algun dels contraents, el qual haurà de manifestar si sap que el matrimoni incorre en alguna prohibició legal.

L'expedient acabarà amb l'aprovació o denegació de la celebració del matrimoni. Els interessats poden recórrer contra la decisió denegatòria¹³. Aquest expedient té un termini de validesa d'un any: si passat aquest temps, no se celebra el matrimoni, l'expedient s'haurà de tornar a iniciar¹⁴.

D'acord amb l'article 51.2 CC, el matrimoni s'ha de celebrar davant del jutge de pau o alcalde del municipi. Es preveu la possibilitat que l'alcalde delegui en un regidor¹⁵. El matrimoni també es pot celebrar davant del funcionari diplomàtic o consular encarregat del Registre Civil a l'estranger. Amb l'aprovació de la mencionada Llei 15/2015, de 2 de juliol, de jurisdicció voluntària, el matri-

⁽¹³⁾Vegeu els articles 240-248 RRC.

⁽¹⁴⁾Article 248 RRC.

⁽¹⁵⁾Article 51.2 CC.

⁽¹⁶⁾Article 58 CC.

moní també es pot celebrar davant del secretari judicial o notari lliurement escollit per ambdós contraents que sigui competent al lloc de celebració (la Instrucció de la Direcció General dels Registres i del Notariat de 3 d'agost de 2015 ha interpretat que els notaris poden celebrar matrimonis des de l'entrada en vigor de la llei i no, com sembla desprendre's de la seva disposició final 21, a partir del 30 de juny de 2017). El consentiment s'ha de prestar davant del jutge de pau, alcalde, regidor, secretari judicial, notari o funcionari competents¹⁶.

Pel que fa al lloc de celebració de matrimoni civil oficiat per alcalde o delegat, la Instrucció de la Direcció General dels Registres i del Notariat de 10 de gener de 2013 va admetre que, més enllà de les dependències municipals o dels locals habilitats per a aquesta finalitat, aquest es pogués celebrar en qualsevol local que, a criteri de l'ajuntament, reunís "les condicions adequades de decòrum i funcionalitat en atenció a les circumstàncies de cada municipi".

En la cerimònia, qui autoritzi el matrimoni ha de llegir els articles 66, 67 i 68 CC, que contenen els drets i deures dels cònjuges. Tot seguit, preguntarà als contraents si consenteixen a contreure el matrimoni, i si contesten tots dos afirmativament, declararà que queden units en matrimoni i estendrà la inscripció o l'acta corresponent, d'acord amb l'article 58 CC.

D'acord amb l'article 62 CC, la celebració del matrimoni es farà constar mitjançant acta o escriptura pública, que serà signada per aquell davant del qual se celebri, els contraents i dos testimonis.

2) El matrimoni celebrat en forma religiosa. El matrimoni es pot celebrar vàlidament a Espanya fent servir una forma religiosa. Ara bé, aquesta forma ha de pertànyer a una confessió religiosa que estigui inscrita i sigui reconeguda per l'Estat. Per tant, només seran vàlids els matrimonis que se celebrin per les formes previstes en una religió que reuneixi les característiques que s'han descrit. En aquest moment, estan reconeguts els matrimonis celebrats en forma religiosa que pertanyen a la religió catòlica, en virtut de l'acord subscrit amb la Santa Seu el 3 de gener de 1979; l'evangèlica, en virtut de l'acord firmat amb la Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya¹⁷; la jueva, en virtut de l'acord firmat amb la Federació de Comunitats Israelites d'Espanya¹⁸, i la islàmica, en virtut de l'acord firmat amb la Comissió Islàmica d'Espanya¹⁹. No obstant això, cal tenir en compte que la disposició final primera de la Llei 15/2015, de 2 de juliol, de jurisdicció voluntària ha modificat l'article 60 CC, en el sentit de reconèixer efectes civils al matrimoni celebrat en la forma religiosa prevista per les esglésies, confessions, comunitats religioses o federacions d'aquestes que, inscrites al Registre d'Entitats Religioses, hagin obtingut el reconeixement de "notorio arraigo" a Espanya. Fins l'entrada en vigor de l'Ordre del Ministeri de Justícia JUS/577/2016, de 19 d'abril, sobre inscripció en el Registre Civil de determinats matrimonis celebrats en forma religiosa i aprovació del model de certificat de capacitat matrimonial i de celebració de matrimoni religiós, les religions que han obtingut aquest reconeixement a Es-

⁽¹⁷⁾Llei 24/1992, de 10 de novembre, article 7.

⁽¹⁸⁾Llei 25/1992, de 10 de novembre, article 7.

⁽¹⁹⁾Llei 26/1992, de 10 de novembre, article 7.

panya són l'Església de Jesucrist dels Sants dels Últims Dies (2003), l'Església dels Testimonis de Jehovà (2006), les de les Comunitats Budistes que formen part de la Federació de Comunitats Budistes d'Espanya (2007) i l'Església Ortodoxa (2010). En aquests supòsits, el reconeixement d'efectes civils requerirà la tramitació d'una acta o expedient previ de capacitat matrimonial, d'acord amb la normativa del Registre Civil, i la lliure manifestació del consentiment davant d'un ministre de culte degudament acreditat i dos testimonis majors d'edat. La condició de ministre de culte s'acredita mitjançant certificació expedida per l'església, confessió o comunitat religiosa que hagi obtingut el reconeixement de "notorio arraigo" a Espanya, amb la conformitat de la federació que, en el seu cas, hagués sol·licitat aquest reconeixement. Els matrimonis celebrats en qualsevol altra forma religiosa seran nuls.

Per a la validesa dels matrimonis contrets d'acord amb les formes previstes per aquestes religions, s'exigeix que el consentiment matrimonial s'atorgui davant del ministre del culte respectiu. No obstant això, hi ha diferències entre el matrimoni autoritzat per un ministre de l'Església catòlica i els de les altres religions, justificades per l'especial reconeixement constitucional de l'Església catòlica (art. 16.3 CE), ja que en el cas de les altres confessions s'exigeix l'expedient matrimonial previ, que ha d'acabar amb un certificat del jutge segons el qual els que pretenen contreure matrimoni compleixen els requisits de capacitat exigits a l'ordenament espanyol per a la validesa del matrimoni.

5. La inscripció del matrimoni en el Registre Civil

Es requereix la inscripció del matrimoni al Registre Civil perquè aquest fet constitueix la prova de l'estat civil de les persones. La inscripció no és constitutiva, perquè, d'acord amb l'article 61 CC, el matrimoni té efectes des de la seva celebració. L'eficàcia de la inscripció es produeix fonamentalment davant de tercers.

En qualsevol cas, la funció que compleix el registre és la de control de la legalitat: comprova que concorrin tots els requisits exigits al Codi civil per a la validesa del matrimoni. Això resulta especialment important en relació amb els matrimonis contrets en forma religiosa.

Quan es tracti d'un matrimoni civil, l'autoritat que el celebri ha d'estendre la inscripció immediatament després de la celebració²⁰.

⁽²⁰⁾Article 62 CC.

Quan el matrimoni s'ha contret en forma religiosa, la inscripció d'aquest matrimoni al Registre Civil es fa amb la presentació del certificat del ministre de la religió que l'ha autoritzat i que acredita que s'ha celebrat el matrimoni. Aquest certificat haurà de fer constar que en el matrimoni concorren els requisits exigits per la legislació civil²¹. El jutge del Registre Civil on es vulgui inscriure el matrimoni religiós ha de controlar la legalitat d'aquest matrimoni. La inscripció és una exigència perquè aquest matrimoni pugui desplegar efectes civils plens.

⁽²¹⁾Article 63 CC.

6. Modalitats de les dues formes de matrimoni

La forma civil i la forma religiosa del matrimoni admeten modalitats diferents:

1) **El matrimoni per poders.** L'article 55 CC permet expressar el consentiment matrimonial per mitjà d'un apoderat, expressament autoritzat. En el poder s'ha d'expressar la persona amb qui s'ha de celebrar el matrimoni, i s'hi han de descriure les circumstàncies personals a l'efecte d'establir-ne la identitat. El secretari judicial, notari, encarregat del Registre Civil o funcionari que tramiti l'acta o expedient previ al matrimoni n'ha d'apreciar la validesa. Si el poder no està atorgat amb les formalitats exigides, és nul i no permet que es contregui matrimoni vàlid.

El poder s'extingeix quan hagi estat revocat, quan l'apoderat hi hagi renunciat o per la mort de l'apoderat i del poderdant. En el primer cas, s'ha de comunicar al jutge.

2) **El matrimoni secret.** És aquell que se celebra sense publicitat. Pot ser autoritzat pel Ministeri de Justícia quan concorrin circumstàncies excepcionals. Segons el que disposa l'article 54 CC, s'ha de produir una "causa greu suficientment provada". L'expedient es tramita de forma reservada i té efectes entre els contraents des que se celebra, però no perjudica tercers, ja que no pot ser conegut. S'inscriu en un llibre especial del Registre Civil i la inscripció és secreta. La regulació d'aquest tipus de matrimoni està establerta als articles 54 i 64 CC i als articles 267 i seg. RRC.

El matrimoni deixarà de ser secret quan ho sol·licitin tots dos cònjuges conjuntament, quan ho sol·liciti el supervivent o quan ho ordeni el bisbe de la diòcesi o el director general dels registres, segons es tracti de matrimoni religiós o civil.

3) **El matrimoni en perill de mort.** És el que se celebra quan un dels contraents o tots dos estan en perill de mort perquè estan greument malalts o en una situació de perill imminent. No requereix la formació d'expedient previ, encara que ha de ser autoritzat per una persona de les que preveu l'art 52 CC: des del jutge de pau, alcalde, regidor, secretari judicial, notari o funcionari, fins al capità o comandant d'una nau o aeronau. La resolució de 7 de març de 1988 negà que hi estiguessin autoritzats els membres d'un hospital o d'establiments públics semblants. La celebració d'aquest matrimoni no requereix la formació de l'expedient matrimonial previ, sense perjudici que posteriorment es comprovi la concurrència dels requisits exigits legalment. Hi ha d'haver dos testimonis, "llevat impossibilitat acreditada²²".

⁽²²⁾ Article 52 CC.

S'inscriurà en el Registre Civil corresponent per mitjà de l'acta²³.

⁽²³⁾Article 256.1 RRC.

7. Matrimoni d'espanyols a l'estranger i reconeixement de matrimonis estrangers

Quan algun dels contraents és estranger o quan dos espanyols volen contreure matrimoni a l'estranger, els articles 49 i 50 CC estableixen les normes següents:

- 1) El matrimoni es pot celebrar al consolat espanyol corresponent si es tracta d'espanyols que volen contreure matrimoni a l'estranger o quan un dels contraents sigui espanyol.
- 2) Si tots dos són estrangers, el matrimoni es pot celebrar a Espanya, d'acord amb la llei espanyola o d'acord amb la seva llei personal²⁴.

⁽²⁴⁾Article 50 CC.

Com a conseqüència de l'entrada en vigor de la Llei 13/2005, d'1 de juliol, per la qual es modifica el CC en matèria de dret a contreure matrimoni, es va plantejar la qüestió de si poden contreure vàlidament matrimoni entre elles dues persones del mateix sexe, quan una d'elles és espanyola i l'altra nacional d'un país que no admet aquest matrimoni. La Direcció General dels Registres i del Notariat es va pronunciar sobre això en la resolució circular de 29 de juliol de 2005. Resumint molt el contingut d'aquesta resolució, podem dir que la DGRN reconeix la validesa del matrimoni entre espanyol i estranger o entre estrangers del mateix sexe residents a Espanya, per aplicació de la llei espanyola, encara que la legislació nacional estrangera no permeti o no reconegui la validesa d'aquests matrimonis.

Resum

En aquest mòdul hem estudiat el matrimoni com a institució i només s'ha fet una mínima referència, imprescindible per no tallar el fil lògic de l'explicació, als efectes que es produeixen des d'un nivell personal i patrimonial. Això serà objecte del mòdul "Els efectes personals i patrimonials del matrimoni", tal com s'indica al sumari general.

S'ha partit de la idea de sistema matrimonial, entesa com aquell sistema que l'estat reconeix i al qual atribueix els efectes previstos a la norma. No hi ha "diferents efectes matrimonials" segons la classe de matrimoni per la qual s'hagi optat. Els efectes són els mateixos encara que s'hagi triat per a la realització de la cerimònia la forma civil o la religiosa. En altres paraules, només hi ha un matrimoni que es pugui celebrar en qualsevol de les formes que reconeix la llei.

La transcendència que rep el matrimoni canònic sobre altres matrimonis de tipus religiós, que es manifesta per exemple en la no-necessitat d'expedient matrimonial previ, es deu, evidentment, a la importància que ha tingut sempre al nostre país la religió catòlica, tal com reconeix la Constitució (art. 16.3).

S'han estudiat els tràmits com l'expedient matrimonial.

S'han estudiat la capacitat i les incapacitats absolutes o relatives per contraure matrimoni. Aquesta dada és imprescindible per a determinar –ho veurem al mòdul "Ineficàcia i dissolució del matrimoni"– la possibilitat de sol·licitar la declaració de nul·litat del matrimoni si hi hagués algun defecte que l'invalidés.

Per acabar, però no menys important, s'ha vist la inscripció del matrimoni com a moment productor d'efectes, encara que això només davant de tercers, ja que el matrimoni entre les parts produeix efectes des de la seva celebració.

Activitats

Al final de cada mòdul hi ha una indicació bibliogràfica on s'ha procurat triar treballs, no especialment llargs, sobre alguns dels temes que s'hi han tractat. Òbviament, la seva lectura sempre és recomanable, però val més deixar llibertat al consultor perquè decideixi les lectures que li semblin més idònies en cada moment.

El que sí que sembla necessari és la realització del “cas pràctic” proposat. S'hi ha concretat l'activitat que es proposa. Hi ha una sèrie de qüestions que constitueixen un mecanisme valuós d'autoavaluació i que es presenten sota l'epígraf de preguntes. Totes les preguntes es basen en un “supòsit fàctic” i no són altra cosa que alguns dels interrogants que planteja el mateix text i que, òbviament, estan resolts als materials d'estudi. Cal recordar que si bé la forma en què es dictamina és important, interessa més el contingut.

Matrimoni. Expedient matrimonial

Després d'uns anys, en Joan coneix una noia, la Sara, de la qual s'enamora i amb la qual es casa, tot i l'oposició frontal de la seva mare.

Dos anys després en Joan descobreix que la Sara estava casada al seu país d'origen amb un home del qual no s'havia divorciat i amb qui tenia un fill. A més, es dona la circumstància que la Sara va consentir el matrimoni amb en Joan amb l'única finalitat de poder adquirir la nacionalitat espanyola, encara que al final se'n va enamorar. Quan ell va conèixer aquestes circumstàncies, va interposar una acció de nul·litat matrimonial, a la qual la Sara es va oposar al·legant que el seu primer marit –encara que ella ho desconeixia en aquell moment– havia mort dos dies abans del seu matrimoni amb en Joan.

Preguntes

1. Capacitat per a contraure matrimoni. Valor del consentiment o de l'oposició dels pares. Recursos contra la decisió judicial.
2. Vicis del consentiment. El seu valor i els seus efectes. Qui va patir el vici?
3. Es pot convalidar el matrimoni ara que s'ha descobert que la Sara era efectivament vídua i que ha acabat volent estar casada amb en Joan?
4. A qui correspon l'exercici de l'acció de nul·litat?
5. El matrimoni havia estat canònic. Cal que la nul·litat també sigui instada canònicament? Què cal perquè les decisions eclesiàstiques siguin eficaces en l'ordre civil?

Com a activitat complementària i per aprofundir una mica en els temes d'aquest estudi, es proposa la lectura del comentari a la STS de 23 de novembre del 1995 publicat a *Cuadernos Civitas*, núm. 41, del 1996.

Exercicis d'autoavaluació

1. La inclusió de “condició, terme o manera” en el consentiment matrimonial...
 - a) determina la nul·litat del matrimoni.
 - b) es considera no introduïda.
 - c) és vàlida.
 - d) fa que no es pugui parlar de consentiment ni d'aparença matrimonial.
2. Per a contreure matrimoni es requereix dispensa en cas...
 - a) d'existència de vincle.
 - b) de parentiu consanguini de quart grau.
 - c) de parentiu per adopció.
 - d) cap de les respostes anteriors no és correcta.
3. No poden contreure matrimoni sense dispensa els parents col·laterals...
 - a) per afinitat de tercer grau.
 - b) per consanguinitat de tercer grau.
 - c) per afinitat de quart grau.
 - d) per consanguinitat de quart grau.
4. No requereix la instrucció de l'expedient matrimonial...
 - a) el matrimoni en forma civil ordinària.
 - b) el matrimoni secret.
 - c) el matrimoni en forma religiosa.

d) cap de les respostes anteriors no és correcta.

5. La competència per a autoritzar el matrimoni correspon...

- a) al jutge de família.
- b) al jutge encarregat del Registre Civil.
- c) al jutge d'instrucció.
- d) a tots ells indistintament.

6. La inscripció del matrimoni en el Registre Civil és necessària per a...

- a) la seva eficàcia civil.
- b) la seva validesa.
- c) el reconeixement ple dels seus efectes civils.
- d) la validesa del matrimoni canònic.

7. L'impediment d'edat per a contreure matrimoni és dispensable a partir...

- a) de l'emancipació.
- b) dels 14 anys.
- c) de la maduresa de judici.
- d) cap de les respostes anteriors no és correcta.

8. L'impediment matrimonial de mort dolosa del cònjuge anterior pot ser dispensat...

- a) pel Govern.
- b) pel ministre de Justícia.
- c) pel jutge de primera instància.
- d) per ningú.

9. El dictamen mèdic exigít sobre la capacitat per a prestar el consentiment per part de qui està afectat per deficiències psíquiques...

- a) no vincula el jutge.
- b) vincula el jutge.
- c) no impedeix la possibilitat de sol·licitar la nul·litat per aquesta causa.
- d) no n'hi ha en cas d'incapacitació.

10. La promesa de matrimoni produeix acció civil perquè...

- a) es pot exigir la celebració del matrimoni.
- b) es pot exigir, si s'ha pactat una garantia per al cas de l'incompliment.
- c) el seu incompliment dóna lloc a una indemnització segons la capacitat econòmica de l'incomplidor.
- d) el seu incompliment sense causa obliga a rescabalar els danys.

11. En el matrimoni per poder cal que...

- a) hi hagi autorització fefaent i prèvia del cònjuge present.
- b) s'hagi autoritzat en l'expedient matrimonial aquesta forma de celebració.
- c) en el poder se n'indiqui la data de caducitat.
- d) cap dels requisits anteriors no és necessari.

12. El matrimoni que s'ha celebrat per poder, després que aquest poder s'hagi revocat, és...

- a) nul.
- b) vàlid si s'ha dut a terme abans de conèixer la revocació.
- c) vàlid si s'ha contret de bona fe.
- d) vàlid.

13. Les accions per incompliment de la promesa de matrimoni caduquen al cap...

- a) d'un any des de la negativa de contreure'l.
- b) de dos anys des de la negativa.
- c) d'un any des de la promesa.
- d) de quatre anys des de la negativa.

Solucionari

Activitats

1. La capacitat per a contreure matrimoni la marca la llei en l'article 46 CC. Es requereix majoria d'edat o emancipació i la inexistència de vincle matrimonial previ en aquell moment. Qui no compleixi aquestes condicions no pot contreure un matrimoni vàlid.

El matrimoni és un acte estrictament personal, per això la llei no dóna rellevància a l'oposició dels pares. De fet, fins i tot en els casos en què el major de setze anys emancipat es vulgui casar, l'opinió dels pares no és vinculant.

Quan, per la raó que sigui, el jutge no autoritza el matrimoni, es pot recórrer contra la seva decisió (vegeu, al respecte, els articles que s'esmenten a la nota 13 d'aquest mòdul).

2. En contra del que es pugui pensar, el matrimoni va ser celebrat per persones amb capacitat per a contraure'l, perquè fins i tot sense saber-ho la Sara "no estava casada", atès que el seu primer marit va morir abans del matrimoni amb en Joan.

Però del mateix enunciat es dedueix que la Sara no va prestar un autèntic consentiment matrimonial, perquè la seva única finalitat era adquirir la nacionalitat espanyola. Per tant, en el seu cas faltava el consentiment matrimonial, i cal recordar que el matrimoni és consentiment i forma.

A més, es produeix un error/vici determinant d'una causa de nul·litat específica per a en Joan, error que es produeix en les qualitats personals de l'altre i que, com que és anterior al consentiment matrimonial, l'invalida.

3. No, la convalidació només és procedent en els casos taxativament marcats per la llei. El que passa és que no es pot accionar sobre la base de la prohibició absoluta (vincle previ no dissolt), sinó que s'ha d'acudir a la causa de nul·litat basada en l'error.

4. Correspon a en Joan, que és qui ha estat afectat pel vici (vegeu art. 76 CC).

5. No, la nul·litat pot ser instada davant dels tribunals civils encara que el matrimoni hagi estat canònic. El que és possible, tenint en compte el contingut de l'acord de l'Estat espanyol amb la Santa Seu sobre assumptes jurídics de l'any 1979, en el qual es reconeix la jurisdicció de l'Església en matèria de nul·litat i de matrimoni trencat i no consumat, és que optin per acudir a la jurisdicció eclesiàstica per a decidir sobre aquesta matèria. Però perquè la sentència produeixi efectes civils cal que es declari com a ajustada al dret de l'Estat. Es pot veure en l'article 80 CC.

Exercicis d'autoavaluació

1. b, 2. d, 3. b, 4. c, 5. b, 6. c, 7. d, 8. b, 9. b, 10. d, 11. b, 12. a, 13. a.

Glossari

capacitat per a contreure matrimoni Aptitud absoluta per a contreure. Correspon als majors d'edat o emancipats que no estiguin casats.

consentiment matrimonial Expressió de la voluntat de contreure matrimoni en el moment de la celebració. Requereix forma *ad solemnitatem*.

dispensa Autorització que concedeix l'autoritat competent (jutge, ministre de Justícia) i que permet el matrimoni de persones afectades per certes prohibicions relatives.

expedient matrimonial Tràmit per a arribar a la celebració del matrimoni.

impediments També es coneixen com a *capacitat relativa*. Comporten l'existència d'obstacles legals: l'edat, el parentiu col·lateral fins a un cert grau, etc.

inscripció Requisit d'eficàcia vers tercers del matrimoni, però no de validesa.

matrimoni en forma civil Matrimoni celebrat davant de jutge de pau, alcalde o delegat, notari, secretari judicial o funcionari diplomàtic o consular.

matrimoni en forma religiosa Matrimoni celebrat davant del ministre de la confessió religiosa prèviament reconeguda per l'Estat, i sempre que la seva forma matrimonial s'admeti en el conveni corresponent o tingui el reconeixement de "notorio arraigo".

matrimoni per poders La llei permet d'expressar el consentiment per mitjà d'un apoderat, expressament autoritzat, quan s'ha indicat aquesta circumstància en l'expedient matrimonial.

promesa de matrimoni No és vinculant. El seu incompliment provoca el naixement de l'obligació d'indemnitzar si s'han fet despeses en consideració al matrimoni projectat.

sistema matrimonial Sistema per mitjà del qual l'Estat determina les formes de matrimoni que poden desplegar efectes.

Bibliografia

Amunátegui Rodríguez, C. de (2005). “Argumentos a favor de la posible constitucionalidad del matrimonio entre personas del mismo sexo”. *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* (núm. 3, pàg. 351-368).

Benavente Moreda, P. (2013). “Constitucionalidad del matrimonio entre personas del mismo sexo: la garantía institucional del matrimonio y el derecho fundamental a contraerlo (A propósito de la STC de 6 de noviembre de 2012)”. *Revista Jurídica de la Universidad Autónoma de Madrid* (núm. 27, pàg. 327-353).

Díez Picazo, L.; Gullón, A. (2012). *Sistema de derecho civil* (vol. IV (T.I), *Derecho de familia*; 10a. ed.). Madrid: Tecnos.

Polo Sabau, J. R. (2015). “La función de la forma de celebración del matrimonio y el principio de igualdad: algunas observaciones a la luz del Proyecto de ley de la jurisdicción voluntaria”. *Revista de Derecho Civil* (vol. 2, núm. 1, pàg. 25-55).

Serrano Alonso, E. (2005). *El nuevo matrimonio civil*. Madrid: Edisofer.

Verda Beamonte, R. (1997). *El error en el matrimonio*. Bolònia: Publicaciones del Real Colegio de España.

